

Ivanom Stašićem. Dotični arci naime sadržaju notarske isprave iz god. 1644. i 1645. Nema sumnje, da će se tečajem vremena naći još i drugih notarskih knjiga, koje su za sada nepoznate.

4. Kvadirnice ili knjižice,

u kojima su pobilježene sve isprave, koje su radile o imućvenim prilikama pojedinih porodica. Takove su:

a) *Kvadirnica dobrinjske porodice Tanićeva*, koja se čuva u arhivu Jugoslav. akademije u Zagrebu pod sign. III. a 36. U toj se kvadirnici nalaze 22 isprave, prepisane su iz raznih notarskih knjiga, tako iz knjiga notara dobrinjskih, notara Pere Tadilovića, Andrije Toljanića, Jurja Jakominića, Ivana Šamanića i Mikule Brnića. Najranija je isprava u ovoj kvadirnici od 14. travnja 1603., a najkasnija od 1. travnja 1641. Isprave nijesu prepisane kronologičkim redom, već kako je koju ispravu porodica Tanićeva trebala, a otpočelo se je prepisivanjem istom god. 1630. Većinu isprava prepisao je dobrinjski notar Andrija Toljanić, rođeni Vrbničanin. Ovu sam kvadirnicu štampao u Vjesniku kr. hrv.-slav.-dalm. zem. zrhiva u knjizi XII. (God. 1910.).

b) *Kvadirnica popa Ivana Sablića, sina Matijina iz Dubašnice*. Ova se kvadirnica čuva u arhivu Jugoslavenske akademije pod sign. III. a. 119. Prepisao ju je za popa Ivana Sablića dubašnički notar Ivan Sormilić mlađi. Stoga se i nalazi na praznom prostoru s lijeve strane redovno bilješka „kopija“. Cijela knjiga imade u svem 100 strana in folio, a napisana je vrlo lijepo, pomno i savjesno. Numerovana je arapskim brojkama, a ne kao ostale glagolske hrvatske knjige glagolskim brojkama. U njoj se nalaze isprave od 12. studenoga 1771. do 7. svibnja 1783.

5. Zakoni ili statuti.

Pojedini gradovi i općine u Dalmaciji, Istri, po dalmatinskim i istarskim otocima, koji su bilipod vlašću mletačkom, imali su svoje zakone ili statute. Pored ovih više općinskih zakona ili statuta poštojao je i ondje zajednički državni zakon. U zemljama hrvatskim, koje su potpadale pod vlast hrvatsko-ugarskih kraljeva, dotično od god. 1527. pod vlast Habsburgovaca, ne nalazimo takovih općinskih ili gradskih statuta ili su ondje vrlo rijetki i ne tiču se specijalno jednoga grada ili općine već cijeloga jednoga distrikta ili okružja. U ovim osobito općinskim zakonima

nalazimo običajno pravo hrvatskoga naroda, natrunjeno manje ili više tuđim primjesama. Ti su zakoni napisani latinskim ili talijanskim jezikom, ali ih imade nekoliko napisanih i hrvatskim jezikom i glagolskim pismom. Takovi jesu :

a) *Vinodolski zakon* od god. 1280, a ne kako hoće Kollár, Jagić i Rački od god. 1288. Zakon ovaj nije se sačuvao u originalu već u kasnijem prijepisu, koji se danas čuva u kr. sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i za koji sam prijepis ustanovio, da je napisan oko god. 1565., a da ga je po svoj prilici napisao vinodolski pisar Juraj Arbanasić. Ja sam priredio novo izdanje ovoga zakona, koje je izašlo god. 1912. najprije u Mjesečniku pravničkoga društva u Zagrebu, a kasnije nakladom zagrebačkoga knjižara Stj. Kuglia. Prije moga izdanja bio je taj zakon višeputa štampan, tako od Antuna Mažuranića, V. Bodianskoga, Hermenegilda Jiričeka, A. M. Evreinove, V. Jagića, Fr. Račkoga i dr. Držim, da je sačuvani glagolski prijepis ovoga zakona površno i dosta slabo napisan, a nije bolje ni kasniji latinicom napisani, pa držim, da će to biti glavnim razlogom, što ne mogu svagdje ni domaći ni strani pravnici dokučiti pravo značenje pojedinih mjesta u ovom prijepisu.

b) *Statut grada Vrbnika i donekle cijeloga otoka Krka*. Ovaj statut nije jedinstven kao vinodolski zakon, već je u rukopisu sabrano više zakona. Glavni je dio onaj od god. 1388. s uvodom i 31 člankom (kapitulom), zatim statut od god. 1470. sa uvodom i 9 članaka. Onomu od god. 1388. dodana su god. 1411. i 1443. još tri članka (kapitula). Osim toga imade odlomaka iz starijega statuta iz god. 1362., 1367., 1375. i 1382. Konačno su pridodane god. 1483. još neke ustanove iz dobe mletačke vlade (osobito zakon mletačkoga providura na Krku Pere Kalbe). Otok Krk potpade pod mletačku vlast 22. veljače 1480. — Rukopis ovoga statuta čuva se danas u arhivu župnoga ureda u Vrbniku kao ostavina pokojnoga krčkoga kanonika P. Petriša. Današnji naš rukopis prepisao je god. 1526 pop Grgur Žašković na molbu vrbničkih sudaca i po nalogu svih prisežnika s karte bumbažine na pergamenu. Prvo izdanje ovoga statuta priredio je Ivan Kukuljević u svom arhivu II. prema prijepisu prof. Em. Sladovića s ispravicima župnika Petra Volarića i Josipa Petriša. A M. Evreinova snimila je fotografički pored vinodolskoga zakona i vrbničko-krčki, pa ga je izdalo Общество любителей древней письменности (1888.) sa uvodom V. Jagića. Konačno je priredio izdanje Jugoslavenske

akademije Dr. Franjo Rački, posluživši se sa prijepisima Dra J. Črnčiča i oca Ljudevita Brusića.

c) Statut grada Kastva iz god. 1490. (?). Original glagolski postojao je još god. 1759., te je iz njega učinio kapitan kapetanije kastavske Giambatista (Ivan Bat.) Tomičić svoj prijepis, a iz ovoga Tomičićeva prijepisa prepisao ga ponovno oko god. 1845. Mijat Sabljar. Mi danas ne imamo ni glagolskoga originala ni prijepisa Tomičićeva. Jedino se još čuva Sabljarov prijepis. Prvotnomu statutu nadodani su naknadno dodaci iz god. 1546.-1614. (16 kapitula) i iz god. 1647.—1652. (nekoliko dekreta). Prvi ga je štampom izdao ali nepotpuno zajedno sa veprinačkim profesor kievskoga sveučilišta sv. Vladimira M. Vladimirsij Budanov u Журналу министерства народнаго просвѣщенія (ч. ССХІІІ, 124.—138. god. 1881.) pod naslovom: „Неизданные законы юго западныхъ Славянъ“, a poslije njega Jugoslavenska akademija (1890.) u redakciji Dra Fr. Račkoga.

d) Statut Veprinačke općine od god. 1507. Rukopis ovoga statuta nalazi se u arhivu Jugoslavenske akademije pod sign. II. d. 123. među zapisnicima veprinačkoga suda. Prvi je taj statut prepisao god. 1851. veprinački kapelan Jakov Volčić. Njegov se prijepis čuva također u arhivu Jugoslavenske akademije, nu nije svigdje ispravan. Po njegovu prijepisu izdao ga je god. 1881. zajedno sa kastavskim statutom pomenuti ruski profesor M. Vladimirsij Budanov, a kasnije dr. Fr. Rački (1890.). Budući da su oba izdanja mjestimice neispravna, priredio sam ja novo izdanje ovoga statuta u Mjesečniku pravničkoga društva u Zagrebu 1910.

e) Statut grada Mošćenica od god. 1673. sa kasnijim dodacima. Rukopis ovoga statuta čuva se u zemaljskom arhivu u Poreču. Na nj je prvi pozornost svratio Ivan Kobler u svom djelu „Memorie per la storia della liburnica città di Fiume“ 1898., a prvi ga je štampom izdao Nikola Žic, profesor c. kr. velike državne gimnazije u Pazinu u programu istoga učevnoga zavoda za školsku god. 1911./12. talijanskim originalnim pravopisom. Prepisao je prvobitno ovaj statut god. 1637. javni notar Stanislav Negovetić. Iz Negovetićeva prijepisa prepisao je rukopis ovoga statuta sa naknadnim ustanovama nepoznati prepisivač između god. 1705. i 1743., koje je godine pridodao posljednju ustanovu Ivan Bat. Tomičić, kancelir kapitanije kastavske i poznati prepisivač kastavskoga statuta. Original ovoga statuta bio je napisan, nema sumnje, mnogo ranije, najkasnije na po-

četku 16. vijeka (možda god. 1501.), dakle po prilici u isto vrijeme, kada i veprinački zakon. Statut, kakav se je sačuvao do nas, nije doslovni prijepis originala, već su to ustanove, koje su se od god. 1501. primjenjivale iz starijega zakona (originala) u raznim zgodama, pa prema tomu imade Mošćenički statut u obliku, u kakovu je do nas došao, više karakter uobičajenoga historičkoga prava u Mošćenicama nego li oblik pravoga statuta. Dvije su ustanove dapače uzete iz 15. vijeka (iz god. 1740. i 1472.).

Mi imademo danas statut grada Mošćenica napisan latinskim pismom i talijanskim pravopisom. Ali nema sumnje, da je bio original napisan glagolskim pismom, jer je glagolško pismo bilo još u 16. vijeku i u prvoj polovici 17. vijeka jedino narodno hrvatsko pismo u Istri. Stoga i držim, da je bio i prijepis Stanislava Negovetića napisan glagolskim pismom. Njegov kolega javni notar pop Petar Lazarić, koji je bio kanonik mošćenički, kada je taj prijepis bio učinjen, i koji je morao kontrolisati, da li je ovaj prijepis valjan, pisao je jedino glagolskim pismom, kako to pokazuju njegove isprave, koje se čuvaju u arhivu Jugosl. akademije u Zagrebu pod sign. II. c. 77. i od kojih sam neke štampom izdao u „Vjesniku zemaljskoga arkiva“ u Zagrebu. I kastavski kancelir Ivan Pavlinić, savremenik Petra Lazarića i Stanislava Negovetića, pisao je glagolskim pismom, kako dokazuje jedna njegova isprava (oporuka) od god. 1645., koja se također (nepotpuna) čuva u arhivu Jugosl. akademije pod sign II. c. 77.

Novo izdanje Mošćeničkoga statuta priredio sam ja, te je izašlo u Südslavische Revue god. 1912.

f) Statut trsatski od god. 1640. Dok je Trsat spadao pod knezove Frankopane i pod Vinodol, vrijedio je ondje vinodolski zakon. Tako je bilo do 16. vijeka, kada su političke prilike tražile promijene toga zakona. U povodu novih političkih prilika bio je prerađen ili obnovljen trsatski statut god. 1640. (24. travnja). Od ovoga statuta imamo danas jedan jedini rukopis, koji se čuva u arhivu Jugoslavenske akademije i što ga je prepisao koncem veljače 1703. trsatski župnik Just Krizmanić ili Matija Tomašić latinskim pismenima. Po ovom rukopisu priredio je Dr. Fr. Rački akademijsko izdanje. Pored hrvatskoga teksta ovoga zakona imademo još talijanski prijevod ovoga statuta, što ga je objelodanio profesor Julij Janković u Izvješću kr. gimnazije riječke 1886. Nema sumnje, da je bio i original

ovoga statuta od god. 1640. napisan glagolskim pismom, jer je još u 17. vijeku bilo na Trsatu glagolsko pismo mnogo običajnije od latinskoga.

g) Statut grada Boljuna. Rukopisa ovoga zakona dosele nijesmo našli. Nu ja sam na temelju hrv. glagolskih isprava iz Istre dokazao u „Mjesečniku pravničkoga društva“ u Zagrebu god. XXXVII. u knjizi 2. i 3. strana 778.—780., da su imala već u 16. vijeku sva povećana mjesta u istočnoj ili austrijskoj Istri svoje lokalne statute ili zakone pored zajedničkoga cesarskoga zakona, napose sam to dokazao za grad Boljun. Rukopis bi se možda mogao naći u kom istarskom arhivu.

6. Određenje međa između patrijarke oglejskoga, kneza pazinskoga i druge vlastele u Istri.

Kada je ovaj spomenik prvotno napisan bio, nekako nije sasma pouzdano, jer se ne vjeruje datumu u kasnijem prijepisu kanonika žminjskoga i tinjanskoga javnoga notara Levca Križanića od god. 1546. Prvi se je usprotivio datumu (5. V. 1325.), što ga je u svom prijepisu zabilježio pomenuti notar Levac Križanić, dr. J. Črnčić u „Radu“ XVI. str. 1.—3. On drži, da je taj spomenik prvotno bio napisan god. 1275., a i Sime Ljubić u VI. knjizi „Starina“ drži, da je original ovoga spomenika nastao između 1274. i 1276., najvjerojatnije u ponedjeljak 25. marta 1275. Spomenik ovaj je poznat općenito pod imenom „Razvodi istarski“. Napisan je bio u tri jezika. Hrvatski je tekst napisao pop i javni notar Mikula z Gole Gorice, njemački prijevod Pernat z Gole Gorice, a latinski prijevod Ivan s Krmina. Hrvatski tekst, koliko danas znademo, prepisao je god. 1502. javni notar iz Barbana pop Jakov Križanić, a iz njegova prijepisa god. 1546. u Žminu pomenuti javni notar i pop Levac Križanić. Talijanski je prijevod prvi izdao istarski historičar i arheolog Kandler, a god. 1874. u VI. knjizi „Starina“ latinski i talijanski prijevod Sime Ljubić, i to latinski tekst od god. 1526., ovjerovljen od popa i notara Ivana Golubića (Kraljevića) iz Modruša. I u latinskom i u talijanskom prijepodu dolazi kao godina postanja ovoga spomenika 1325.

Hrvatski tekst izdao je prvi Dr. A. Starčević u Kukuljeviću „Arkivu“ II., zatim ga je izdao sam Kukuljević u svojim „Acta croatica“, a treći put Dr. Gjuro Šurmin u „Hrvatskim spomenicima“ (Acta croatica).